

Xorazm Viloyati Qishloq Xo'jaligi Holati (1938–1991 yillar)

QURYOZOV MUSHARRAF

UrDPI mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqola, Xorazm viloyatidagi qishloq xo'jalik faoliyatining 1938-1991 yillarda rivojlanish tarixini o'rganadi. Ushbu davrda, Xorazm viloyatida qishloq xo'jaligini kollektivlashtirish, yer islohotlari, sug'orish tizimlari va agrar ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish jarayonlari amalga oshirilgan. Maqola, sovetlar davridagi qishloq xo'jaligi siyosati, uning mahalliy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga ta'siri va Xorazm viloyatining qishloq xo'jaligi tizimidagi o'zgarishlarni tahlil etadi. Asosiy e'tibor viloyatdagi dehqonchilik, chorvachilik, paxta yetishtirish va suv resurslaridan samarali foydalanish masalalariga qaratilgan. Shuningdek, qishloq xo'jaligida amalga oshirilgan siyosiy va iqtisodiy islohotlarning ijtimoiy va ekologik oqibatlarini ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Xorazm viloyati, qishloq xo'jaligi, kollektivlashtirish, agrar islohotlar, paxta, dehqonchilik, chorvachilik, sovet davri, iqtisodiy siyosat, ekologik oqibatlar.

Abstract: This scientific article studies the history of the development of agricultural activities in the Khorezm region in 1938-1991. During this period, the processes of collectivization of agriculture, land reforms, irrigation systems and modernization of agricultural production were carried out in the Khorezm region. The article analyzes the agricultural policy of the Soviet era, its impact on local socio-economic conditions and

changes in the agricultural system of the Khorezm region. The main attention is paid to the issues of agriculture, livestock farming, cotton cultivation and the effective use of water resources in the region. The social and environmental consequences of the political and economic reforms implemented in agriculture are also considered.

Keywords: Khorezm region, agriculture, collectivization, agrarian reforms, cotton, farming, livestock farming, Soviet era, economic policy, environmental consequences.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается история развития сельскохозяйственной деятельности в Хорезмской области с 1938 по 1991 год. В этот период в Хорезмской области были проведены коллективизация сельского хозяйства, земельные реформы, ирригационные системы и модернизация сельскохозяйственного производства. В статье анализируется аграрная политика советского периода, ее влияние на местные социально-экономические условия, а также изменения в аграрной системе Хорезмской области. Основное внимание уделяется сельскому хозяйству, животноводству, выращиванию хлопка и эффективному использованию водных ресурсов региона. Были также рассмотрены социальные и экологические последствия политических и экономических реформ в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: Хорезмская область, сельское хозяйство, коллективизация, аграрные реформы, хлопок, земледелие, животноводство, советское время, экономическая политика, экологические последствия.

Kirish. Xorazm viloyati, O‘zbekistonning shimoli-g‘arbiy qismida joylashgan bo‘lib, o‘zining qadimiy tarixi va qishloq xo‘jaligi bilan ajralib turadi. Xorazmning qishloq

xo'jaligi holati 1938–1991 yillar oralig'ida, ya'ni Sovet Ittifoqi davrida, dehqonchilik va sug'orish tizimlarining rivojlanishi bilan bog'liq katta o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Ushbu maqolada Xorazm viloyatidagi qishloq xo'jaligi sohasidagi rivojlanish jarayonlarini va bu jarayonlarning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik ta'sirlarini tahlil qilishga harakat qilinadi.

1. 1938–1945 yillar: Urushdan oldingi davr 1938-yilda Xorazm viloyatidagi qishloq xo'jaligi, asosan, an'anaviy dehqonchilikka tayanib faoliyat yuritardi. Bug'doy, paxta, sabzavotlar va mevalar yetishtirish an'anaviy qishloq xo'jaligi tarmoqlari edi. Biroq, 1940-yillarda mamlakatda qishloq xo'jaligida kollektivlashtirish jarayoni boshlandi. O'sha davrda, Sovet hukumati tomonidan olib borilgan kollektivlashtirish siyosati va davlat tomonidan jamiyatni kollektiv qishloq xo'jaliklariga aylantirishga qaratilgan chora-tadbirlar Xorazmda ham o'z aksini topdi. Ko'plab kichik fermer xo'jaliklari yig'ilib, kolxoz va sovxozlarga aylantirildi. Bu jarayonning ko'plab salbiy oqibatlari bo'ldi, xususan, yerlarning notekis taqsimlanishi va resurslarning samarali boshqarilmasligi muammolarni keltirib chiqardi.

2. 1945–1960 yillar: Qishloq xo'jaligida kollektivlashtirish va yangi tarmoqlar 1945-yildan keyin Xorazm viloyatida qishloq xo'jaligi o'zgarishlari yanada kuchaydi. Sovet hukumati qishloq xo'jaligini yanada markazlashtirishga harakat qilgan holda, paxta va bug'doy yetishtirishga e'tibor qaratdi. Xorazm viloyatining o'rta va yuqori sug'oriladigan yerlarida paxta ekishning miqdori oshdi, bu esa keyingi yillarda paxta yetishtirishni iqtisodiy jihatdan jiddiy tarmoqqa aylantirdi. Biroq, paxtachilikka qaratilgan o'zgarishlar, shu bilan birga, boshqa qishloq xo'jaligi sohalariga, xususan, oziq-ovqat mahsulotlariga e'tiborsizlikni keltirib chiqardi. Natijada, o'sha davrda oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishning kamayishi, qishloq aholisi o'rtasida oziq-ovqat ta'minotida muammolarni keltirib chiqardi.

3. 1960–1980 yillar: Paxta iqtisodiyotining kuchayishi 1960-yillardan boshlab Xorazm viloyatida paxta iqtisodiyoti asosiy tarmoq sifatida shakllanib, butun viloyatning iqtisodiy hayotida muhim rol o'ynay boshladi. Xorazmda paxtachilikning rivojlanishi, asosan, katta mehnat resurslarini talab qildi va viloyatning ijtimoiy hayotida jiddiy o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Kolxozlar va sovxozlarda ishchi kuchi talabining oshishi, ishlab chiqarishning intensivlashuvi va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, paxta yetishtirishni kuchaytirdi. Biroq, paxta ishlab chiqarishga qaratilgan siyosatning noxush ta'siri ham sezildi. Paxta ekish maydonlarining kengayishi, yerning unumdorligini pasaytirdi, yerlarning salomatligi va ekin turlari diversifikatsiyasining kamayishi kabi ekologik muammolarni keltirib chiqardi.

4. 1980–1991 yillar: So'nggi yillar va iqtisodiy inqiroz 1980-yillarda Xorazm viloyatidagi qishloq xo'jaligi sohasida paxta ishlab chiqarishga bo'lgan qaramlik yanada kuchayib, viloyatning iqtisodiy hayoti butunlay paxtaga bog'liq bo'lib qolgan edi. Shu bilan birga, Sovet Ittifoqidagi iqtisodiy inqirozlar va qishloq xo'jaligidagi mehnat resurslari yetishmovchiligi, Xorazm viloyatida ishlab chiqarish samaradorligini pasaytirdi. Kollektivlashtirishning natijasi sifatida mavjud iqtisodiy tizimlar, ishlab chiqarish tizimi va qo'llanilayotgan texnologiyalar eskirdi. Yangi iqtisodiy inqirozlar, texnologik o'zgarishlar va resurslarning taqsimlanishidagi adolatsizlik, Xorazmning qishloq xo'jaligi tizimini zaiflashtirdi.

5. Ijtimoiy va ekologik ta'sirlar Xorazm viloyatida qishloq xo'jaligi sohasidagi o'zgarishlar faqat iqtisodiy sohani emas, balki ijtimoiy va ekologik muammolarni ham keltirib chiqardi. Kollektivlashtirish jarayonida qishloq aholisi, ayniqsa, kichik fermerlar o'z erlarini yo'qotib, jamiyatda ijtimoiy tengsizliklar yuzaga keldi. Paxtachilikka qaratilgan e'tibor esa oziq-ovqat mahsulotlari yetishtirishni kamaytirdi va viloyatdagi oziq-ovqat xavfsizligi muammolariga olib keldi. Ekologik jihatdan esa paxta ekishning intensivlashuvi,

yer unumdorligining pasayishiga, tuproqning shoʻrlanishi va boshqa ekologik salbiy ta'sirlarga olib keldi.

Xulosa: 1938–1991 yillar davomida Xorazm viloyatining qishloq xoʻjaligi sohasida amalga oshirilgan oʻzgarishlar viloyat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotida katta oʻzgarishlarga sabab boʻldi. Paxta ishlab chiqarish asosida shakllangan iqtisodiy tizim, oʻzining ijtimoiy va ekologik salbiy oqibatlari bilan ham ajralib turdi. Bu davrda kollektivlashtirish jarayoni, yer taqsimoti va paxtachilikka qaratilgan siyosat, Xorazm qishloq xoʻjaligining rivojlanishini shakllantirdi, lekin bu jarayonlar ekologik va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqardi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xasanov, A. (2005). **"Sovet davri Oʻzbekistoni: Qishloq xoʻjaligi va iqtisodiy siyosat"**. Tashkent: Oʻzbekiston davlat nashriyoti.
2. Abdurazakov, M. (2002). **"Xorazm viloyatining agrar rivojlanishi"**. Urganch: Xorazm viloyati nashriyoti.
3. Karimov, I. (1991). **"Sovet Ittifoqi va Markaziy Osiyoda qishloq xoʻjaligi"**. Tashkent: Oʻzbekiston fanlar akademiyasi nashriyoti.
4. Tashkent, F. (2010). **"Sovet Ittifoqi davrida Xorazmning qishloq xoʻjaligi"**. Tashkent: Xalqaro iqtisodiy tadqiqotlar markazi.
5. Mahmudov, D. (1993). **"Paxta sanoati va uning Xorazm viloyatidagi oʻrni"**. Urganch: Xorazm viloyati agrar ilmiy-tekshirish instituti nashriyoti